

רוב האנשים נחשבו פשוט חלק מהמון: צבא, כוח עבודה או קהל עבדים. משמעות הייתה רק למספרם הכולל. לא לחייהם כפרטים, ודאי לא לתקוות ולפחדים שלהם, לאהבותיהם ולחלומותיהם.

כך מצטיירת בעינינו מצרים הפרעונית. כך הבינו חכמינו גם את בוני מגדל בבל. כשנפלה לבנה מהמגדל, אמרו חז"ל, פרצו בוניו בבכי; כשפועל נפל ומת, הם בקושי שמו לב.¹ כמעט מאה מיליון איש נהרגו במאה העשרים בידי המשטרים של סטלין בברית המועצות, מאו בסין העממית והח'מר'רוז' בקמבודיה. על משטרים כגון אלה אנו רגילים לומר שהאנשים נעשים בהם "רק מספרים".² ואת התופעה הזאת התורה דוחה – דחייה שהיא עיקרון דתי עילאי. כאשר הפיתוי לראות באנשים מספרים בלבד גדול במיוחד – כלומר כאשר נערך מפקד, כגון בפרשתנו – מצטווים בני ישראל לשאת את ראשי האנשים, דהיינו לרומם את רוחם, לגרום להם להרגיש שהם נספרים כאנשים שכל אחד מהם הוא עולם, לא כמספרים בתוך המון, לא כגרגירי־נתונים בחולות הביג־דאטה.

במהלך חיי נודמנו לי כמה שיחות עומק עם נוצרים, וגיליתי שיש ביהדות היבט מסוים שקשה להם במיוחד להבינו. בדרך כלל השיחה מתגלגלת אל הדמות המרכזית בנצרות, ואני נשאל לא פעם אם אני מאמין שהוא היה בנו של אלוהים. "בהחלט כן", אני עונה, "מפני שאנו מאמינים שכל יהודי הוא בנו או בתו של אלוהים". את מה שהנצרות מחילה על דמות אנושית אחת ויחידה, אנו מחילים על כולם. במקצה רוחני זה, שהנצרות נוהגת בו מלכונות, היהדות פונה דווקא אל הדמוקרטיה. בני שיחי חושבים בדרך כלל בשלב זה שאני מתחמק, מוצא דרך מנומסת שלא לענות לשאלה. אבל ההפך הוא הנכון.

שאו את ראש הזולת

הפועל נשא, שפרשתנו נושאת את שמו, הוא בעל מגוון משמעויות רחב במיוחד. בין היתר פירושו להרים, לסחוב ולסלוח. אבל אצלנו, ובעוד פרשיות המתרחשות בשנות הנדודים במדבר, הוא מצטרף למושג "ראש", ויחד הם יוצרים את הצירוף "לשאת ראש" שפירושו לְמָנוּת. צורת התבטאות זו אינה מובנת מאליה, שכן לעברית המקראית יש די פעלים שזה מובנם: למנות, לספור, לפקוד ולחשוב. למה לא השתמשה התורה באחת האפשרויות הפשוטות הללו, ונדרשה לביטוי ציורי כל כך?

התשובה מביאה אותנו אל אחד היסודות המהפכניים ביותר באמונת ישראל. אם כולנו נבראנו בצלם אלוהים, כי אז לכל אחד מאיתנו יש ערך אינסופי. כל אחד מאיתנו יחיד במינו. גם תאומים זהים מפתחים קווי שוני רבים. איש מאיתנו אינו תחליף למישהו אחר. תפיסה זו היא אולי היישום החשוב ביותר של המונותיאזם. כשאבותינו גילו את אלוהים, היחיד והייחודי, הם גילו גם את האינדיבידואל האנושי, יחיד וייחודי אף הוא.

בעולם העתיק, ערך זה לא היה מוכר כלל. גם בחברות רודניות וטוטליטריות בימינו אין הוא קיים. השליט עשוי להיחשב בעל ערך מוחלט; כך גם אולי כמה מאנשי חוגו; אך ההמונים ודאי לא – כמשתמע מעצם המילה המונים.

במקלה זמן רב לא פחות משהקדיש לשיחה עם בכירי האורחים, וכיצד, כאשר בא פעם לבית ספר יסודי יהודי להדליק עם הילדים נרות חנוכה, נתן לכל אחד מהם הזדמנות לספר מי הוא ומה החג אומר לו. זוהי משמעותה של מלוכה ואלה מעשיה – בכריטניה לפחות. בני המשפחה המלכותית גורמים לאנשים אחרים להרגיש חשובים. זו עבודתם, זה תפקידם, זהו השירות שהם נותנים. המתבונן בהם מבין את עומק מימרתו של בן זומא "איזהו מכובד? המכבד את הבריות".⁶

"נָשָׂא אֶת רֹאשׁ", מלמדת אותנו הפרשה. "שָׂאוּ אֶת רֹאשׁ כָּל עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", מבקש מאיתנו חומש במדבר בתחילתו וגם בסופו, בשתי פרשיות-מפקד נוספות (ב, א; כו, ב). שאו את ראשי האנשים שסביבכם. אף פעם אל תיתנו להם להרגיש סתם מספרים. תנו לאנשים שאתם פוגשים להרגיש חשובים – ובייחוד לאנשים שאחרים נוטים לראות אותם כמוכנים מאליהם: המלצרים בחתונה; הפקידה בשמירת החפצים; השמש בבית הכנסת; המאבטחים בכניסה; הסייעת בגן של הילדים; העובדים הזוטרים והמתחילים במשרד שלכם; וכן הלאה. תנו להם לדעת שבשבילכם אין הם מוכנים מאליהם. שאתם מוקירים אותם. שאתם יודעים שהם, כל אחד מהם, עולם מלא וגדוש ויחיד במינו.

מהי מידת חשיבותנו? כמידה שאנו גורמים לזולתנו להרגיש חשוב. זהו הלקח משנה-החיים לשבוע הזה.

1. פרקי דרבי אליעזר כ"ד.

2. הביטוי הקיצוני לכך כמובן מצבם של היהודים במחנות ההשמדה הנאציים.

3. משנה, אבות ג, יד.

4. משנה, סנהדרין ד, ה.

5. בראשית יח, כז.

6. משנה, אבות ד, א.

המילים הראשונות שה' ציווה את משה לומר לפרעה היו "בְּנֵי בְכֹרֵי יִשְׂרָאֵל" (שמות ד, כב). בספר דברים משה מזכיר לבני ישראל "בָּנִים אֲתֶם לָהּ אֱלֹהֵיכֶם" (דברים יד, א). "חביבין ישראל, שנקראו בנים למקום", אומר רבי עקיבא.³ התורה מאותתת לנו כך על שניות שהיא מן העובדות המכוננות של חיינו: אנחנו עצמאיים, אבל גם תלויים זה בזה. המחשבות והרגשות שלנו שייכים ל"אני", אבל חלק נכבד מעצם קיומנו תלוי בהיותנו חלק מ"אנחנו". היהדות, המייחסת כאמור ערך חסר תקדים ליחיד, היא באותה עת גם דת שבלי הקהילתיות אין לה קיום. אין "אני" בלי "אנחנו".

האדמו"ר שמחה בונים מפשיסחא היטיב לתמצת את גישתה של היהדות לערך החיים. הוא אמר שכדאי לכל אחד שיהיו לו שני כיסים. בכיס האחד ישים פתק שכתוב עליו "בשבילי נברא העולם".⁴ בכיס השני – פתק עם המילים "וְאֶנְכִי עֶפְרָיִם וְאֶפְרָיִם".⁵ אנחנו ייחודיים. יש לנו כבוד-אדם שאינו נתון לוותר וזכויות שאינן ניתנות להכחשה. אבל כשאנו לעצמנו בלבד – מי אנחנו? עפר ואפר. גדולתנו באה לא מאיתנו אלא מהקב"ה. זוהי הדיאלקטיקה של החיים בצל ידיעת סופיותנו שלנו ונצחיותו של אלוהים.

אבל עלינו לחדד את מה שהתורה באה להשיענו כאן. העניין איננו האופן שאנו רואים בו את עצמנו, אלא האופן שאנו רואים בו אחרים ונוהגים בהם. לא חסרים בעולם אנשים בעלי חשיבות עצמית. אבל חסרים בו אלה היודעים לגרום לזולת להרגיש חשוב: לשאת את ראשו.

לא אשכח כיצד הנסיך צ'רלס, בנשף שערכה הקהילה היהודית בכריטניה, הקדיש לשיחה עם הילדים שבאו לשיר שם